

УДК 005.963.1:338.48-37(477)

Сокол Тетяна Георгіївна,
кандидат педагогічних наук

Академія праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ, Україна, e-mail: tgsspectour@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ЕКСКУРСОВОДІВ І ГІДІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДЛЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Мета статті. Стаття присвячена проблемам визначення сутності та змісту роботи екскурсоводів та гідів-перекладачів як головних суб'єктів інформаційно-екскурсійної роботи в туризмі, через яку реалізується одна з найважливіших соціальних функцій туризму – соціокультурна.

Методика роботи включала використання таких методів, як аналіз і систематизація даних класифікаторів видів діяльності в туризмі, аналіз і узагальнення літературних джерел.

Наукова новизна та практична значимість. Вперше визначаються відмінності та спільні риси в роботі екскурсоводів, гідів-перекладачів та аніматорів, майстерність яких базується на основі особистісних якостей, але досягається в результаті

цілеспрямованого навчання та професійної підготовки і вдосконалюється протягом всього часу практичної діяльності.

Результати. В статті наголошується на необхідності розробки базових компетенцій, визначення змісту та методик навчання фахівців даного напрямку.

Ключові слова: екскурсовод, гід-перекладач, професійна підготовка, базові компетенції.

УДК 005.963.1:338.48-37(477)

Сокол Тат'яна Георгієвна,
кандидат педагогічних наук

Академия труда, социальных отношений и туризма,
г. Киев, Украина, e-mail: tgsspectour@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ЭКСКУРСОВОДОВ И ГИДОВ-ПЕРЕВОДЧИКОВ ДЛЯ СФЕРЫ ТУРИЗМА УКРАИНЫ

Цель статьи. Статья посвящена проблемам определения сути и содержания работы экскурсоводов и гидов-переводчиков как главных субъектов информационно-экскурсионной работы в туризме, через которую реализуется одна из важнейших социальных функций туризма – социокультурная.

Методика работы включала использование таких методов, как анализ и систематизация данных классификаторов видов деятельности в туризме, анализ и обобщение литературных источников.

Научная новизна и практическая значимость. Впервые представлены отличия и общие черты в работе экскурсоводов, гидов-переводчиков и аниматоров, мастерство которых базируется на основе личностных качеств, но достигается в результате целенаправленного обучения и профессиональной подготовки и совершенствуется в течение всей практической деятельности.

Результаты. В статье делается акцент на необходимости разработки базовых компетенций, определения содержания и методов обучения специалистов данного направления.

Ключевые слова: экскурсовод, гид-переводчик, профессиональная подготовка, базовые компетенции.

UDC 005.963.1:338.48-37(477)

Sokol Tetiana Heorhiyivna,
Candidate of Pedagogies Sciences

Academy of labor, social relations and tourism, Kiev,
Ukraine, e-mail: tgsspectour@gmail.com

VOCATIONAL TRAINING OF GUIDE-INTERPRETER SAND CONDUCTORS FOR TOURISM IN UKRAINE

Aim. The article is devoted to the problems of defining the contents of Conductors and Guide-interpreters' job as main subjects of information and excursion activity in tourism, through which one of the major functions of tourism – the socio-cultural one – is realized.

Methodology. In our work we used such methods, as analysis and systematization of Classifiers of Tourism Activities, analysis and synthesis of the literature.

Scientific novelty and practical significance. Differences and similarities in conductors and guide-interpreter's job are revealed. Their professionalism is based on the personality qualities but is achieved as a result of specialized learning and vocational training. It is enhanced throughout their practical activity.

Results. The article emphasizes the necessity of basic competences development, definition of the contents and methods of vocational training.

Key words: conductor, guide-interpreter, vocational training, basic competences.

Постановка проблеми. З якою б метою не їхали туристи до тієї чи іншої країни, у подорожі завжди буде присутній пізнавальний елемент. Турист отримує нові для себе відомості, враження та відчуття, на основі яких формуються нові знання, змінюється світоглядна система оцінок [1, с. 169]. Цьому сприяє інформаційно-екскурсійна робота в туризмі, яку виконують головні суб'єкти екскурсійної діяльності – екскурсоводи і гіді-перекладачі. Саме від їх майстерності залежить кінцевий когнітивно-аксеологічний результат, який отримує учасник подорожі, що в свою чергу обумовлює необхідність професійної підготовки таких фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійної підготовки екскурсоводів досліджувалися науковцями радянської екскурсійної школи – Ємельяновим Б., який вивчав проблеми вдосконалення професійної майстерності екскурсовода; Долженко Г., Дьяковою Р. – дослідження становлення вітчизняної екскурсійної школи; Квартальновим В., Науменко Г., які присвячували увагу питанням курсової підготовки екскурсоводів та ін. В незалежній Україні цій проблемі були присвячені праці Чегайди І., Грибанової С., Бабарицької В., Короткової А., Каролоп О. – питання екскурсійної методики та організації екскурсійної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але належного системного підходу до вирішення проблеми підготовки кадрів екскурсоводів (гідів-перекладачів) досі не вироблено. Більше того, нерідко у науковій літературі (як і у практиці туризму) можна зустрітися з непрофесійним підходом до визначення змісту та нерозумінням самої сутності діяльності вищеназваних фахівців, обмеження різниці між змістом їх компетенцій тільки знанням іноземної мови, необхідним для гідів-перекладача.

Мета статті. Дана стаття присвячена проблемам визначення підходів до професій екскурсовода і гідів-перекладача та професійної підготовки спеціалістів даного профілю.

Виклад основного матеріалу. На жаль, доводиться констатувати відсутність комплексного глибокого розуміння змісту і сутності роботи екскурсоводів і гідів-перекладачів не тільки на національному, але й на міжнародному рівні.

Так, в Рекомендаціях зі статистики туризму (ВТО, 1994 р.), додатком до яких є «Стандартна міжнародна класифікація видів діяльності в туризмі» (СІКТА) екскурсоводи (туристські гіді) віднесені до розділу «Транспорт, складське господарство і зв'язок» (6304 – 4), як підклас, що спеціалізується на туризмі; послуги перекладу – до розділу «Операції з нерухомістю, оренда і комерційна діяльність» (7499 – 1), як послуги, частково пов'язані з туризмом [2].

Такий підхід дублюється у національних стандартах. Так у Державному класифікаторі продукції та послуг (діяв до 2012 р.) послуги

екскурсоводів були зазначені у розділі «Допоміжні транспортні послуги», усний переклад – до послуг секретарів та перекладачів у розділі «Послуги, надавані переважно юридичним особам» [3].

У Національному класифікаторі видів економічної діяльності ДК 009:2010 (вступив у дію 1.01.2012 р.) послуги екскурсоводів і гідів-перекладачів взагалі не зазначені, проте залишилися послуги усного перекладу у розділі «Інша професійна, наукова та технічна діяльність. Надання послуг перекладу» [4].

Між тим екскурсійна діяльність займає важливе місце в системі послуг туристичної індустрії. Через інформаційно-екскурсійну роботу реалізується одна з важливих соціальних функцій туризму – соціокультурна, яка в результаті культурно збагачує людину, відіграє велику роль у справі її виховання та формування світогляду, сприяє розвитку людської особистості і тим самим – підвищенню культурного рівня суспільства [5, с. 18]. Виконувати цю роботу повинні фахівці високого рівня компетентності та професіоналізму до яких висуваються відповідні кваліфікаційні вимоги.

І тут знову необхідно констатувати певну недосконалість нормативної бази. У Державному класифікаторі професій зазначені професії гід-перекладач (код 2444.2), екскурсовод (код 3414) та екскурсознавець (код 2481.2) [6], але кваліфікаційні вимоги сформульовано тільки до лектора-екскурсовода, який «проводить екскурсії і читає лекції на експозиціях, виставках, відкритому зберіганні фондів і музейних об'єктах», що аж ніяк не охоплює всього змісту діяльності екскурсовода [7].

Згідно із Законом України «Про туризм», за яким перелік посад фахівців туристичного супроводу (саме до них Законом віднесені гідів-перекладачів та екскурсоводів), та кваліфікаційні вимоги до них визначаються центральним органом виконавчої влади в сфері туризму і курортів, наказом Держтурадміністрації України № 83 від 24.09.2004 р. були затверджені «Кваліфікаційні вимоги» до екскурсоводів та гідів-перекладачів як абсолютно ідентичні, з єдиною різницею – вимогою «вільного володіння іноземною мовою або мовами» для гідів-перекладачів, що ніяк не відображає дійсного змісту їх роботи. Більш правильний підхід у визначенні цього змісту знаходимо у Порядку надання туристичних послуг у м. Києві, затвердженому рішенням Київради від 18.03.2004 р.: «Екскурсовод – фахівець, під керівництвом якого здійснюється з відповідними коментарями показ об'єктів, підпорядкований меті визначеної теми. Гід-перекладач – особа, яка володіє фаховою інформацією про країну (місцевість) перебування, визначні місця, об'єкти показу, а також мовою іноземних туристів, яких приймають, або загальнозрозумілою для них мовою, надає екскурсійно-інформаційні, організаційні послуги та кваліфіковану допомогу учасникам туру в межах договору про надання туристичних послуг» [8]. Але у цих визначеннях не знаходять місця вимоги до професійної підготовки названих фахівців.

Майстерність екскурсовода (гіда-перекладача), безумовно, базується на основі його особистісних якостей, але досягається в результаті цілеспрямованого навчання та професійної підготовки і вдосконалюється протягом всього часу практичної діяльності.

В радянські часи в Україні інформаційно-екскурсійна робота була спрямована переважно на виконання ідеологічних завдань і пріоритетів державної політики, тому підготовці фахівців екскурсійної справи присвячувалася окрема увага. Туризм в СРСР розвивався переважно в рамках трьох монопольних організацій: «Інтуриста», «Супутника» та ЦРТЕ через їх структури в Україні, в кожній з яких існувала своя система підготовки екскурсоводів і гідів-перекладачів. Можна цілком упевнено стверджувати, що в системі ЦРТЕ у цей час було створено одну з найсильніших у світі екскурсійних шкіл. Багатющий екскурсійний матеріал, що охоплював близько 17 тис. тем, розгалужена мережа екскурсійних бюро, де працювало близько 40 тис. екскурсоводів, багато з яких були унікальними майстрами своєї справи. Було розроблено вітчизняну теорію та методику екскурсійної справи, накопичено великий практичний досвід. Так, тільки в УРСР у 80-ті рр. працювали 154 екскурсійних бюро, екскурсії проводилися по 3 тис. тем, у них брало участь близько 50 млн. осіб щороку [9, с. 242]. Серйозну роботу з підготовки гідів-перекладачів здійснювали «Інтурист» і БММТ «Супутник» в рамках курсової підготовки спеціалістів на базі вищої мовної освіти.

Але ця робота здійснювалася в рамках відомчих курсів і не мала характеру освітньої спеціалізації. Більше того – ще до недавнього часу професія екскурсовода трактувалася як робітнича і не вимагала наявності у нього вищої освіти. У той же час професія екскурсовода (гіда-перекладача) вимагає не тільки ґрунтовних знань широкого спектру, але й досконалого володіння методикою їх викладення, іноземною мовою та мовною культурою, основами психології, логіки, педагогічної майстерності тощо. Все це свідчить, що професійна підготовка екскурсоводів (гідів-перекладачів) має здійснюватися в рамках вищої школи, зокрема – у ВНЗ туристичного профілю.

Фахові компетентності екскурсовода та гіда-перекладача мають відмінності, обумовлені функціями, які вони покликані виконувати. Головна функція екскурсовода – вести інформаційну роботу з туристами, у гіда-перекладача до основних функцій додаються здійснення перекладу, а також – забезпечення надання підприємствами обслуговування придбаного туристами комплексу послуг обумовленого асортименту та якості. Власне гід-перекладач виступає посередником між туристичною фірмою, туристами та підприємствами обслуговування і виконує двоєдине завдання: забезпечує прибуток фірмі та якісне надання послуг. Таким чином, гід-перекладач поєднує функції екскурсовода, перекладача та груповода (в радянські часи функції останнього делегувалися керівникові

туристичної групи, яких теж готували в рамках професійних курсів системи профспілок).

Але нині екскурсійно-інформаційна діяльність в туризмі зазнає трансформацій, набуває комбінаторного характеру, з'являються інноваційні форми проведення екскурсій, такі як екскурсії з дегустаціями, відвіданням закладів ресторанного господарства, екскурсії – спектаклі, екскурсії у поєднанні з розважальними заходами, з елементами екстриму та інтерактиву, що вимагає формування в процесі професійної підготовки фахівців інформаційно-екскурсійної діяльності компетенцій організаторів культурного дозвілля – аніматорів. Головним завданням аніматорів є організація послуг із забезпечення потреб туристів та рекреантів у активних, одухотворюючих формах відпочинку [10, с. 6], що в свою чергу вимагає наявності в них певних знань, вмінь і навичок, притаманних професіям екскурсовода й гйда-перекладача. Тому доцільним є впровадження у професійну підготовку фахівців туристичної сфери напряму спеціалізації «Екскурсійна та анімаційна діяльність».

Висновки. Проблема професійної підготовки екскурсоводів, гідів-перекладачів та аніматорів передбачає необхідність розробки базових компетенцій, визначення змісту та методик навчання фахівців даного напряму тощо, що вимагає обґрунтування і повинно стати предметом подальших досліджень. Доцільним є впровадження у професійну підготовку фахівців туристичної сфери напряму спеціалізації «Екскурсійна та анімаційна діяльність».

Список використаних джерел:

1. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: підручник / За заг. ред. В.Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 260 с.
2. Стандартна міжнародна класифікація видів діяльності в туризмі (СІКТА) [Електронний ресурс]. Режим доступу: mail.perfectbg.com /TouristDocuments.nsf.../SICTA
3. Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-97 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua> /_doc2.nsf/link1/FIN3381C.html.
4. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Наказ Держспоживстандарту України 11.10.2010 № 457 [Електронний ресурс]. Режим доступу: document.ua/klasifikacija-vidiv-ekonomichnoy
5. Сокол Т. Г. Основи туризмознавства: навчальний посібник. – К., 2006. – 76 с.
6. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.hrliiga.com/docs>
7. Довідник кваліфікаційних характеристик професій, 2000 – Вип. 5*,81 [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.uazakon.com/document
8. Порядок надання туристичних послуг у м. Києві. Додаток № 1 до рішення Київради від 18.03.2004 р. №88/1298 [Електронний ресурс]. Режим доступу: kmg.gov.ua/poryadok-predostavleniya-turisticheskikh-uslug-v-kieve
9. Сокол Т.Г. Характеристика структури туристичної галузі СРСР у 70-80-х рр. ХХ ст. // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 1: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Туризм в Україні: економіка та культура» (Світязь, 9-10 вересня 1998 р.) – У двох частинах. – К.: «Км – Трейдинг», 1998. – Ч.2. – С. 230 – 251.

10. Килимистий С.М. Анімація в туризмі: навчальний посібник. – К.: Вид-во ФПУ, 2007. – 188 с.

Список использованных источников:

1. Сокол Т.Г. Основы туристской деятельности: учебник / под. общ. ред. В.Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 260 с.
2. Стандартная международная классификация видов деятельности в туризме [Электронный ресурс]. Режим доступа: mail.perfectbg.com/TouristDocuments.nsf.../SICTA
3. Государственный классификатор продукции и услуг ДК 016-97 [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN3381C.html
4. Национальный классификатор Украины. Классификация видов экономической деятельности ДК 009:2010. Приказ Госпотребстандарта Украины 11.10.2010 № 457 [Электронный ресурс]. Режим доступа: document.ua/klasifikacija-vidiv-ekonomichnoy
5. Сокол Т. Г. Основы туризмовеждения: учебное пособие. – К., 2006. – 76 с.
6. Национальный классификатор Украины. Классификатор профессий ДК 003:2010 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.hrliga.com/docs>
7. Справочник квалификационных характеристик профессий, 2000 – Вып. 5*,81 [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.uazakon.com/document
8. Порядок предоставления туристских услуг в г. Киеве. Приложение № 1 к решению Киевсовета от 18.03.2004 р. №88/1298 [Электронный ресурс]. Режим доступа: kmr.gov.ua/poryadok-predostavleniya-turisticheskikh-uslug-v-kieve
9. Сокол Т.Г. Характеристика структуры туристской отрасли СССР в 70-80-х гг. XX ст. // Туристско-краеведческие исследования. Вып. 1: Материалы III Всеукраинской научно-практической конференции «Туризм в Украине: экономика и культура» (Свитязь, 9-10 сентября 1998 г.) – В двух частях. – К.: «Км – Трейдинг», 1998. – Ч.2. – С. 230 – 251.
10. Кылымыстый С.М. Анимация в туризме: учебное пособие. – К.: Изд-во ФПУ, 2007. – 188с.

References:

1. Sokol T.G. Basis's of Tourism Activities: manual / under the general editorship of V.F.Orlov – K.: Gramota, 2006. – 260 p.
2. Standard International Classification of Tourism Activities (SICTA). [Electronic resource]. Mode of access: mail.perfectbg.com/TouristDocuments.nsf.../SICTA
3. State Classifier of production and services SC 016-97 [Electronic resource]. Mode of access: http://www.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN3381C.html
4. National Ukraine Classifier. Classification of economic activity forms SC 009:2010. Order of State Consumer Standard of Ukraine 11.10.2010 № 457. [Electronic resource]. Mode of access: document.ua/klasifikacija-vidiv-ekonomichnoy
5. Sokol T.G. Basis's of tourism knowledge : tutorial textbook. – K., 2006. – 76 p.
6. National Ukraine Classifier. Classifier of professions SC 003:2010 [Electronic resource]. Mode of access: <http://www.hrliga.com/docs>
7. Reference of the professional skill descriptions, 2000 – Part. 5*,81 [Electronic resource]. Mode of access: www.uazakon.com/document
8. Procedure for providing tourist services in Kiev. Appendix № 1 to the decision of the Kyiv city council from 18.03.2004. №88/1298 [Electronic resource]. Mode of access: kmr.gov.ua/poryadok-predostavleniya-turisticheskikh-uslug-v-kieve
9. Sokol T.G. Characteristics of the tourism structure of the USSR in the 70-80's of XX century // Tourism and local research. Part. 1: Materials of Ukrainian scientific and practical conference «Tourism in Ukraine: economy and culture» (Svitiaz, 9-10 September 1998) – В In 2 parts. – K.: «Км – Trading», 1998. – Part.2. – P. 230 – 251.
10. Kilimistiy S.V. Animation in tourism: tutorial textbook. – K.: Publishing house of FTU, 2007. – 188p.